

Az ifjúsági munkanélküliség és a munkaerőpiaci rugalmasság összefüggései az Európai Unióban

UDVARI BEÁTA – URBÁNNÉ MEZŐ JÚLIA

Napjainkban az Európai Unió egyik legnagyobb problémája a magas munkanélküliség, ezen belül is a fiatalok között a munkán és oktatáson kívüliek nagy aránya. Ennek megfelelően a foglalkoztatás javítása kiemelt prioritás az EU-ban. Arról, hogy a fiatalok (főként a 25 év alattiak) foglalkoztatottságát milyen intézkedésekkel lehet növelni, nincs széles körben elfogadott elméleti koncepció. A szerzők ezért azt a célt tűzték ki, hogy megvizsgálják a munkapiaci rugalmasság különböző vetületeinek hatását az ifjúsági foglalkoztatottságra az EU országokban, összevetve a 2008-as válságot közvetlenül megelőző (2005–2007) és követő időszak (2011–2013) eredményeit. Vizsgálatuk arra az eredményre vezetett, hogy a rugalmasabb munkaerőpiacokon jellemzően alacsonyabb az ifjúsági munkanélküliség. A válság előtt a tagállamok több relatíve homogén csoportot képeztek a munkaerőpiaci rugalmasság és az ifjúsági foglalkoztatás dimenziójában, azonban e csoportok a válságot követő időszakban felbomlottak, és több relatíve merevebb munkaerőpiac jött létre az EU-tagok között.

Journal of Economic Literature (JEL) kód: J21, J64.

Az Európai Unió az *Európa 2020* című stratégiájában az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés megvalósítását tűzi ki célul, és az inkluzív növekedés révén a foglalkoztatás növelését és a szegénység csökkentését helyezi a középpontba. A foglalkoztatás tehát továbbra is központi kérdés az EU-ban, hiszen az unió egyik legnagyobb problémája a munkanélküliek magas aránya. A Eurostat adatai szerint

Dr. Udvari Beáta, a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Karának egyetemi adjunktusa. E-mail cím: udvari.beata@eco.u-szeged.hu

Urbánné Mező Júlia, a Szegedi Tudományegyetem Közgazdaságtani Doktori Iskola PhD-hallgatója. E-mail cím: mezo.julia@gmail.com

2015 áprilisában 10 százalék körül mozgott az EU-28 munkanélküliségi rátája, ami a korábbi időszakokhoz képest kedvezőbb, viszont még mindig jóval magasabb az USA vagy Japán munkanélküliségi rátájánál (5,5, valamint 3,5 százalék). A tagállamok között azonban óriási eltérés tapasztalható: a legjobb mutatókkal rendelkező Németország (4,7 százalék) és a leggyengébben teljesítő Görögország (25,4 százalék) között több mint 20 százalékpontos különbség figyelhető meg. Az európai fiatalok körében különösen magasnak tekinthető az állástalanok száma: *egyes tagországokban (Görögország, Spanyolország) a fiatalok munkanélküliségi rátája 50 százalék fölötti volt 2014-ben*, és Németország kivételével *minden tagország 10 százalék fölötti értékkel rendelkezik*. Emellett a 15–24 éves korosztály 12,4 százaléka nem dolgozott és nem is tanult ebben az évben. E jelenség egyrészt komoly gazdasági és társadalmi következményekkel jár, másrészt azért is komoly probléma, mert a fiatalok munkanélküliségének jellemzője, hogy hosszú ideig tart (Caporale–Gil-Alana, 2014).

Artnér [2013] tanulmányában részletes áttekintést adott az uniós ifjúsági munkanélküliség helyzetéről, azonban az okok elemzésére kevesebb figyelmet fordított. Figyelembe véve ezt és Farkas [2011a; 2011b] munkáit, továbbá az Európa 2020 stratégiát, cikkünk a munkaerő-piaci rugalmassághoz kapcsolódik. Kutatásunk során *az ifjúsági munkanélküliség alakulásának statisztikai elemzését a munkaerő-piaci flexibilitás terébe helyezzük*. Bár az 1990-es években – elsősorban a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet 1994-ben született Jobs Study című tanulmánya nyomán – még elterjedt nézet volt, hogy a rugalmas munkaerőpiacok kívánatosak a kedvező munkapiaci kimenetek elérése érdekében, az utóbbi években ezzel ellenkező vélemények is megfogalmazódtak (O'Reilly et al., 2015). Emellett az is segítheti a pontosabb következtetések levonását, ha a rugalmasság dimenzióinak egy szűkebb társadalmi csoport foglalkoztatására való hatását vizsgáljuk.¹ *Ezért cikkünk arra keresi a választ, hogy tapasztalható-e különbség a munkaerő-piaci rugalmasság nagysága és az ifjúsági munkanélküliség alakulása között az EU országaiban, és a munkaerő-piaci rugalmasság magyarázhatja-e az ifjúsági munkanélküliség nagyságának tagállamok közötti szóródását.*

Az elemzéshez az ifjúsági munkanélküliséghez és a munkaerő-piaci rugalmassághoz kapcsolódó indikátorokat használjuk fel, és a kiugró évek torzító hatásainak kiküszöbölése érdekében átlagokat számítunk. Mivel a 2007–2008-as válság erősítette fel ezt a problémát, így az elemzés során a válság előtti és a válság utáni időszakot hasonlítjuk össze. Ezzel a megközelítéssel egyrészt választ kaphatunk arra, hogy

¹ Ezt alátámasztják „A munkaerő-piaci rugalmasság szerepe a munkanélküliség alakulásában” című alfejezetben bemutatott szakirodalmi vizsgálati eredmények is.

a válság mennyiben befolyásolhatta (erősítette vagy gyengítette) az ifjúsági munkanélküliség és a munkapiaci rugalmasság közötti kapcsolat alakulását; másrészt pedig arra, hogy a fiatalok munkanélküliségének kezelésében vajon a rugalmasabb vagy a rugalmatlanabb munkaerő-piaci feltételek játszhatnak nagyobb szerepet.

A cikk első részében az ifjúsági munkanélküliség fogalmát tisztázzuk, majd az Európai Unióra fókuszálunk, bemutatva a sajátosságokat és az ifjúsági munkanélküliség aktuális trendjeit. Ezt követően a munkaerő-piaci rugalmasság kérdéseit járjuk körül, elhelyezve ebben az (ifjúsági) foglalkoztatás és munkanélküliség kérdését. A cikk utolsó fejezetében ismertetjük statisztikai elemzésünket és az eredményeket.

Az ifjúsági munkanélküliség

Az ENSZ definíciója alapján fiatal munkanélkülinek a 15–24 év közötti munkanélkülieket tekintjük.² E definíció hátránya lehet, hogy kizárólag azokat a gazdaságilag aktív fiatalokat fedli le, akik a referenciahéten ugyan nem dolgoztak, de munkát kerestek, és el is tudnának kezdeni dolgozni. Ezt a problémát kiküszöbölendő született meg az 1970-es években a beszédesebb NEET (Not in Education, Employment or Training)³ mutató (*Artner*, 2013; *Eurofound*, 2012). Az angol mozaikszó a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő 15–24 (esetenként 15–29) év közötti fiatalokat jelöli. Közéjük tartoznak tehát a „klasszikus” munkanélkülieken kívül azok a gazdaságilag inaktívnak számító fiatalok is, akik bár nem is tanulnak és nem is dolgoznak, mégsem keresnek munkát (hasonlóan a passzív vagy reményvesztett munkanélküliekhez).

Az ifjúsági munkanélküliség mérésére leggyakrabban használt mutatók

A munkanélküliség megragadására több mutató is rendelkezésre áll, azonban – az általános munkanélküliséghez hasonlóan – a fiatalok munkanélküliségének mérésekor is jelentkeznek problémák, melyeket nemigen lehet kiküszöbölni. Például az informális és az alulfoglalkoztatás nagyságáról és mérésének lehetőségeiről korlátozott mennyiségű adat áll rendelkezésre (*Demidova–Signorelli*, 2012; *Lam*, 2014). A leggyakrabban használt mutatók a fiatalok munkaerő-piaci helyzetével kapcso-

² Egyes országokban lehet ettől némi eltérés: például az Egyesült Királyságban a fiatalok foglalkoztatását elősegítő programok a 16–18 éveseket célozzák meg, míg Észak-Olaszországban a 14–29 éveseket, Dél-Olaszországban pedig a 14–32 éveseket (*O’Higgins*, 1997).

³ *Artner* [2013] cikkében a magyar „munkán, iskolán, képzésen kívüliek” fordítást és a MIKK rövidítést használja. A cikkben mi továbbra is az (elterjedtebb) angol NEET kifejezést alkalmazzuk.

latban a következők: az aktivitási, foglalkoztatási, munkanélküliségi ráták értékei a 15–24 éves korosztályban. Rendelkezésre állnak kifejezetten a fiatalok helyzetének megítélését segítő, az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) és a Eurostat [2014] által közzétett mutatószámok is (lásd az *1. táblázatot*). A könnyebb áttekinthetőség és összehasonlíthatóság érdekében mindhárom kiemelt mutató esetén ismertetjük az Európai Unió 2007-es és 2014-es adatait.

1. táblázat

Az ifjúsági munkanélküliséget leíró, leggyakoribb mutatószámok			
Indikátor	Kiszámítási módja	Értéke az EU-28-ban	
		2007-ben	2014-ben
Ifjúsági munkanélküliségi ráta (%) (IMNR)	(15–24 éves munkanélküliek száma)/ (15–24 éves aktív népesség)	15,9%	22,2%
Ifjúsági munkanélküliségi arány (%)	(15–24 éves munkanélküliek száma)/ (15–24 éves teljes népesség)	6,8%	9,2%
A nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülők (NEET) rátája (%)	(A nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő 15–24 év közöttiek)/ (15–24 év közötti teljes népesség)	10,9%	12,4%

Forrás: Eurostat [2015] adatai alapján saját szerkesztés.

Az ifjúsági munkanélküliségi ráta szinte mindig magasabb, mint a teljes népességre vonatkozó munkanélküliségi ráta. Ennek egyik oka, hogy a fiatalok jelentős része gazdaságilag inaktív, tipikusan közép- vagy felsőfokú oktatásban részt vevő diákok. Ez némileg torzító hatású, így a fiatalok munkaerő-piaci helyzetének vizsgálatakor a pontosabb és a valóságot jobban tükröző eredmények elérése érdekében e ráta mellett szokás használni az *ifjúsági munkanélküliségi arány* mutatószámot, amely a teljes korcsoportos népességre vetíti a munkanélküli fiatalok számát, valamint a korábban említett NEET mutató alapján számolt *NEET rátát* is. A NEET fiatalokkal kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az OECD [2010] két nagyobb csoportot is megkülönböztet ezen a kategórián belül. Az első csoportba azok sorolhatók, akik a munkaerőpiacra újonnan belépők, de nehezen találnak munkát és az is sokszor csak ideiglenes (*poorly-integrated new entrants*). A másik csoport az ún. „hátrahagyott fiatalok” (*left behind youth*), akik eleve nem is kerülnek közel a munkaerőpiachoz,

és többnyire alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek. Jellemzően bevándorlók gyermekei, vagy elmaradott, leszakadó területeken élnek.

Ifjúsági munkanélküliség az Európai Unióban

Az ifjúsági munkanélküliség (IMN) már az 1970-es évek válsága során, valamint az 1980-as években is jelentkezett, mivel a „baby-boom” generáció tagjai akkor érték el a munkavállalói kort (*Artner*, 2013; *Eurofound*, 2012; *Korenman–Neumark*, 2000; *Lam*, 2014; *Marginean*, 2014). Az ifjúsági munkanélküliség a 2007–2008-as válság következtében sok országban ismét történelmi magasságokba emelkedett, amelynek eredményeként 2013-ban a globális ifjúsági munkanélküliségi ráta 12,6 százalékra volt becsülhető: ebben az évben kb. 73 millió fiatal munkanélküli volt a világon (*Lam*, 2014).⁴

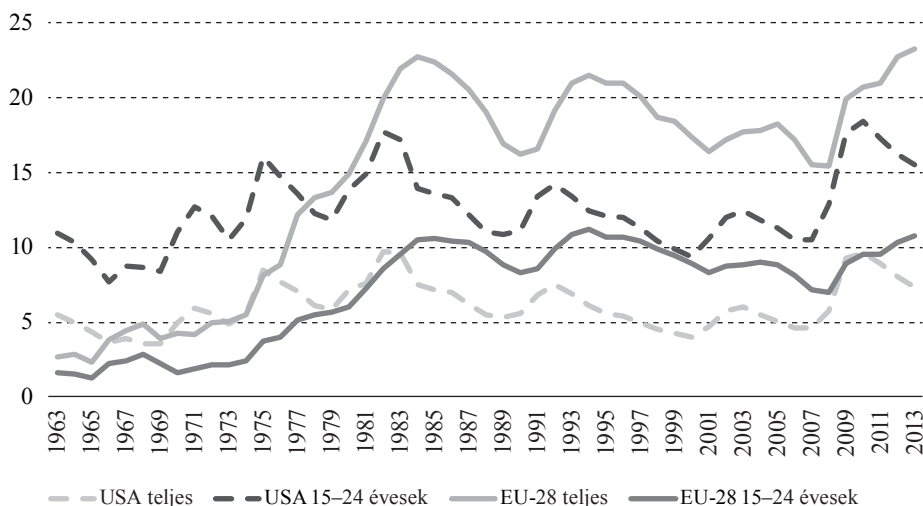
Európában a munkanélküliség az 1970-es évek közepén kezdett el emelkedni, és az 1980-as évek közepén beállt egy viszonylag magas szinten, és voltak olyan időszakok (az 1990-es években), amikor az EU országaira összesített munkanélküliségi ráta kétszerese volt az Amerikai Egyesült Államokban mértnek (lásd az *1. ábrát*).⁵ Az *1. ábráról* az is leolvasható, hogy Európában a fiatalok közötti munkanélküliségi ráta az 1970-es évek második felében szakadt el az idősebb korosztályétól, s az 1980-as évek eleje óta jócskán meghaladja az Egyesült Államokban mért ifjúsági munkanélküliségi rátát.

Az Európát 2008-ban elérő válság hatására jelentősen megnövekedett a munkanélküliség: a Eurostat [2015] szezonálisan kiigazított adatai szerint 2007 3. negyedévében valamivel kevesebb mint 16,5 millió munkanélkülit regisztráltak az EU 28 országában, 2014 azonos időszakában pedig már csaknem 24,5 milliót. A 25 év alatti korosztályban ezek az értékek rendre 4,2 millió és 5,1 millió körül alakultak. Maga a két időpont közötti változás a fiatalok szempontjából nem olyan kedvezőtlen, mint az idősebb korosztály számára: míg a 25–74 év közötti munkanélküliek száma az öt év alatt 53 százalékkal növekedett, addig a 25 év alattiak száma „csupán” 21 százalékkal.

⁴ A szubszaharai Afrikában átlagosan 50 százalékra becsülik a fiatal munkanélküliek arányát a 10–24 éves korosztályban, de egyes országokban – mint Mozambik vagy Ghána – ez akár a 80 százalékot is elérheti (*Hilson–Osei*, 2014). A fejlődő országokban azonban nehezebb a pontos mérték meghatározása, a megbízhatatlan adatok és az informális szektorban foglalkoztatott fiatalok nagy aránya miatt (*O’Higgins*, 2001).

⁵ Az európai munkanélküliség magyarázatát célzó kutatási irányok és eredmények időbeli alakulásának összefoglalását adja *Blanchard* [2005].

**A munkanélküliségi ráta alakulása az EU 28 országában és az USA-ban
(Százalékban)**

Forrás: OECD.Stat [2015] adatai alapján saját szerkesztés.

A munkanélküliségi ráták alapján a következő megállapításokat tehetjük az EU 28 országára: 2007-ről 2013-ra a teljes népességre vetített munkanélküliségi ráta 7,2 százalékról 10,9 százalékra növekedett; ezen belül a 25–74 éveseké 6,1 százalékról 9,5 százalékra, a 25 év alattiaké pedig 15,9 százalékról 23,7 százalékra (Eurostat, 2015). Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a fiatalokat rendkívül súlyosan érintette a válság. Az ellentmondás hátterében az aktív fiatal népesség csökkenése állhat: 2007-ben 26,9 millió 15–24 év közötti gazdaságilag aktív fiatalot regisztráltak, 2013-ban már csak 23,8 milliót.⁶ Tehát míg a fiatal munkanélküliek száma kb. 1,4 millióval növekedett a 6 év alatt, addig az – a munkanélküliségi ráta nevezőjét adó – aktívak száma több mint 3 millióval csökkent.

A munkanélküliek teljes korcsoportos népességen belüli arányát vizsgálva információt kapunk az ifjúsági munkanélküliségi arány alakulásáról. E mutató az ifjúsági munkanélküliségi rátához képest némileg más képet ad (lásd a 2. táblázatot):

⁶ A gazdaságilag aktív fiatalok számának csökkenése egyrészt a fiatal népesség jelentős arányú csökkenéséből, másrészt a korosztály aktivitási rátájának enyhe csökkenéséből adódik.

2007-ben a 15–24 évesek 6,8 százaléka volt munkanélküli, 2013-ban már 9,6 százaléka; míg ugyanezekben az években a 25–74 éves korosztály rendre 4,0 százaléka, illetve 6,4 százaléka. A mutató a két korosztályra nézve tehát hasonló mértékű százalékpontos növekedést produkált (a fiatalok között 2,8, a 25–74 évesekre 2,4). Ám az is igaz, hogy a vizsgált időszakban a korcsoportos népesség nem egyformán változott, hiszen a fiatalok száma évről évre csökkent, az idősebbeké viszont összességében növekedett.

2. táblázat

A munkanélküliségi arány változása az EU 28 országában

(1000 fő)

	Népesség (Ezer fő)			Munkanélküliek száma (Ezer fő)			Munkanélküliségi arány (%)		
	2007	2013	Száza- lékos változás	2007	2013	Száza- lékos változás	2007	2013	Változás
Teljes népesség	498 409	506 612	+1,6%	16 988	26 292	+54,8%	3,41	5,20	1,79
15–24 évesek	62 412	58 286	–6,6%	4 242	5 619	+32,5%	6,80	9,64	2,84
25–74 évesek	317 933	325 000	+2,2%	12 746	20 673	+62,2%	4,00	6,36	2,36

Forrás: Eurostat [2015] adatai alapján saját szerkesztés.

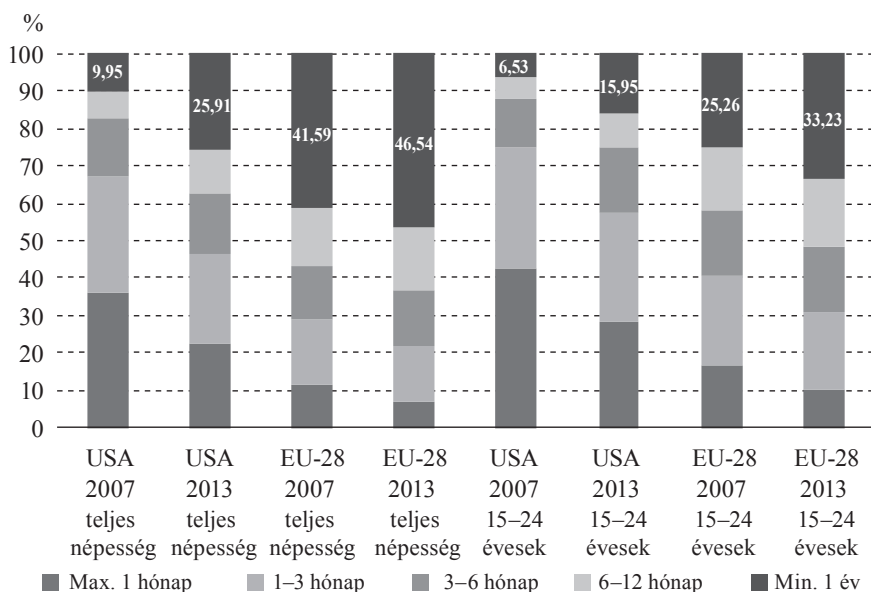
A munkán és oktatáson kívüliek arányáról (NEET) elmondható, hogy míg 2007-ben az EU 28 országában a 15–24 éves népesség 10,9 százaléka tartozott ebbe a csoportba, 2013-ban már 13 százaléka (Eurostat, 2015). Más szóval hat év alatt 6,8 millióról csaknem 7,5 millióra növekedett azon 15–24 éves fiatalok száma, akik nem voltak foglalkoztatottak és nem is tanultak.

A Eurostat [2015] adatai szerint 2007-ben, azaz a válság előtt a 15–24 éves munkanélküliek egynegyede (26,3 százalék) volt egy éven túl is munkanélküli, 2013-ra, a válságot követően pedig egyharmadra (34,2 százalék) növekedett ez az arány. A 25 év felettiek esetében a válság következtében nem mutatkozik ilyen drasztikus romlás, viszont eleve sokkal magasabb volt az induló szint: 48,3 százalékról 51,0 százalékra növekedett. A 2. ábra megmutatja a munkanélküliség tartósságának eltérését az EU 28 országában és az USA-ban. Jól látható, hogy az EU-ban a válság előtt

és után is minden korosztályra jellemző, hogy a munkanélküliek több mint fele legalább fél éven keresztül kénytelen új állást keresni. Ezzel szemben az Egyesült Államokban 2013-ban is az összes munkanélkülinek csak kevesebb mint 40 százaléka, a 15–24 éveseknek pedig kb. az egynegyede keresett 6 hónapnál hosszabb ideig állást.⁷

2. ábra

A munkanélküliség tartósság szerinti megoszlása az EU 28 országában és az USA-ban
(Százalékban)

Forrás: OECD.Stat [2015] adatai alapján saját szerkesztés.

A 2008-as válság összességében még erőteljesebben felhívta a figyelmet a fiatalok közötti magas munkanélküliség korábban is létező problémájára, különösen a mediterrán országokban (Görögország, Spanyolország, Olaszország, Portugália). Az Európai Unió tagállamainak munkanélküliségi rátáiban nagyobb lett a szórás mind a teljes népességet, mind a fiatal korosztályt tekintve. Az ifjúsági munkanélküliség tagországok közötti különbözőségeit mutatja a 3. ábra. Az ábra adatai alapján is

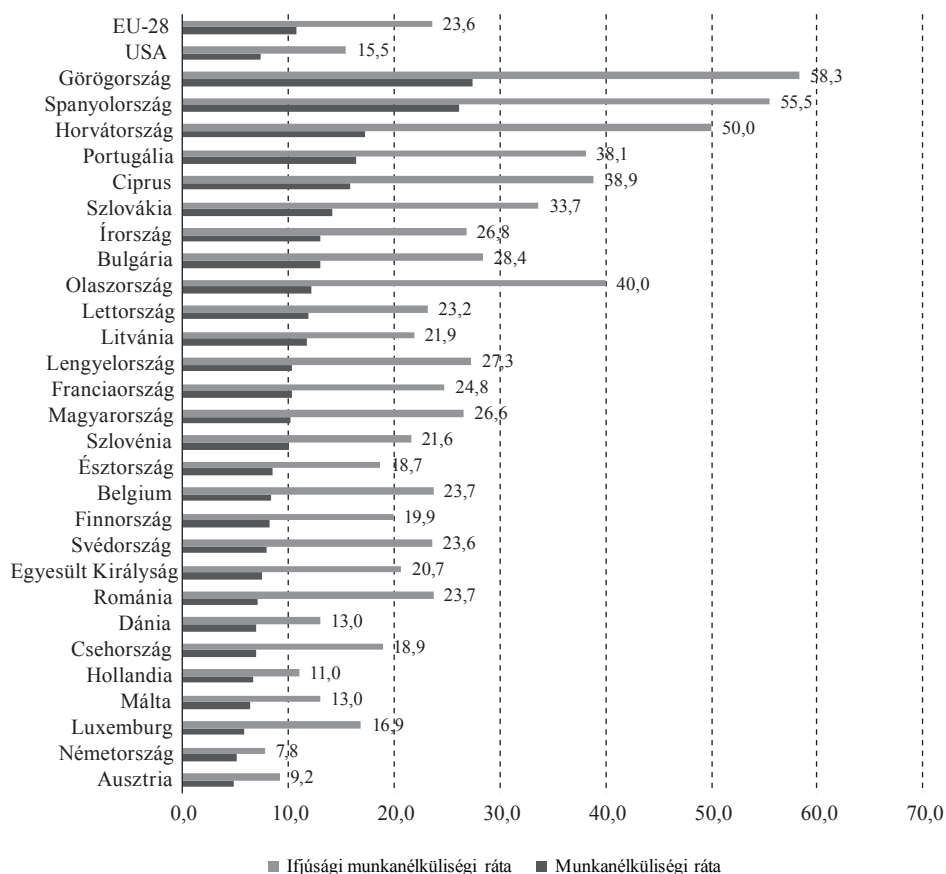
⁷ Ezt egyébként sokszor az európai államok bőkezű munkanélküli-ellátásának tudják be.

egyértelműen kirajzolódik az, amire már korábban is felhívtuk a figyelmet: az ifjúsági munkanélküliségi ráták minden országban meghaladják a teljes népességre vonatkozó munkanélküliségi rátákat. Ugyanakkor az is kitűnik, hogy számos EU-tagországban 20 százalék felett volt az ifjúsági munkanélküliségi ráta 2013-ban, míg az USA-ban ez 15,5 százalék volt. A tagországok közötti, viszonylag jelentősnek mondható szóródás felveti a kérdést, hogy ebben a folyamatban a munkaerő-piaci rugalmasságnak milyen szerepe lehet.

3. ábra

Munkanélküliségi ráták az EU 28 országában és az USA-ban 2013-ban

(Százalékban)

Forrás: Eurostat [2015] adatai alapján saját szerkesztés.

Munkaerő-piaci rugalmasság és ifjúsági munkanélküliség

Az ifjúsági munkanélküliség jelenlegi magas szintjét több tényező együttesen idézi elő. *Banerji et al. [2014]* szerint az ifjúsági munkanélküliség válság alatti növekedése a gazdasági növekedés elmaradásának és különböző munkapiaci faktoroknak köszönhető, mint a magas munkaerőköltségek (adóék és minimálbér), a munkahasználdozati költsége (munkanélküli-segély), vagy a nem hatékony aktív munkaerő-piaci politikák. A szerzők eredményei szerint tehát *a rugalmatlan munkaerő-piac okozza az ifjúsági munkanélküliség növekedését*. Természetesen nagy eltérések mutatkoznak az egyes országok helyzetében, így mindenképpen *indokolt, hogy az országok jellemzőit külön-külön is vizsgáljuk*. Statisztikai elemzésünk során e szerint járunk el, azonban a helyes elemzés érdekében a munkaerő-piaci rugalmasság kérdéskörét is körül kell járni.

Munkaerő-piaci rugalmasság

Széles körben elfogadott, hogy a rugalmas munkaerőpiac stabil makrogazdasági körülmények között versenyképesebb és magasabb termelékenységű gazdaságot eredményez, amely így a gazdasági változásokra is képes jobban reagálni (HM Treasury, 2003). E felfogás szerint tehát a rugalmas munkaerőpiac megteremtése lenne indokolt. Hogyan fogalmazható meg a munkapiac flexibilitása? Az OECD meghatározása szerint a munkaerő-piaci rugalmasság *a különböző politikák kiigazításának lehetősége a tervezéstől a megvalósításig, hogy azok jobban alkalmazkodjanak a helyi körülményekhez, az egyéb szervezetek intézkedéseihez, a kitűzött stratégiákhoz, valamint a fennálló kihívásokhoz és lehetőségekhez* (Giguère–Froy, 2009, 13–14. o.). E meghatározás azonban adós marad a munkaerő-piaci rugalmasság gyakorlati megközelítésével, és nem adja meg azokat a szempontokat, amelyek alapján egy munkapiac rugalmasnak vagy rugalmatlannak tekinthető. Erre többféle besorolás is történt már (például *Finna*, 2008; *Klau és Mittelstadt*, 1986; *Reed*, 2010). A következőkben kizárólag az általunk is követett *Reed [2010]* és *Rodgers [2007]* munkaerő-piaci rugalmasság megközelítését mutatjuk be (lásd a 3. táblázatot), hiszen ezek a dimenziók nagyban hasonlítanak egymásra, és ezek alapján döntöttünk a munkaerő-piaci rugalmasság mérésére szolgáló indikátorok kiválasztásáról.

A munkaerő-piaci rugalmasság dimenziói

<i>Reed [2010] – 22 összetevő, 4 faktor</i>	<i>Rodgers [2007] – 4 dimenzió</i>
<i>Bérrugalmasság:</i> a béralku rendszere, a minimálbér, a nem bérjellegű munkaköltségek és más, a bérekhez kapcsolódó politikák	<i>Bérrugalmasság:</i> a bérek változásait korlátozó intézmények és szabályok (minimálbér, a szakszervezetek aktivitása, vagy a koordinált béralku mértéke)
<i>Munkavállalás rugalmassága:</i> a munkavállalók milyen mértékben dönthetnek szabadon arról, hogy mennyi órát dolgoznak	<i>Kínálati oldali rugalmasság:</i> a munkavállalók is gyakran keresnek rugalmas munkaidejű állásokat
<i>Menedzsmentrugalmasság:</i> a munkáltatók szabadságát fejezi ki minden, az alkalmazottaikkal kapcsolatos döntésben	<i>Foglalkoztatottak védelme:</i> az alkalmazás és elbocsátás szabályozása
<i>Kompozicionális (összetételei) rugalmasság:</i> a foglalkoztatottak (lakóhely, iparág, képzettség, készség, nemzetiség szerinti) összetételének alakulására vonatkozó szabadság	<i>Belső (funkcionális) rugalmasság:</i> a vállalatok képessége a termelési és munkaerő-felhasználási folyamatok (át)szervezésére a hatékonyság növelése érdekében (munkaidő, munka tartalma, szükséges képességek és a technikai változások rugalmassága)

Forrás: Saját szerkesztés Reed [2010] és Rodgers [2007] alapján.

Európában relatíve merev munkaerőpiaccal rendelkezik Franciaország, Ausztria, Finnország vagy Spanyolország, míg relatíve rugalmas a munkaerőpiac az Egyesült Királyságban, Írországbán (e kettőben kiemelten rugalmas), Dániában, Svédországban vagy Belgiumban (Farkas, 2011b). Összességében a rugalmas munkapiac olyan piacként jellemezhető, ahol relatíve alacsony mértékű az állami beavatkozás, és a piaci folyamatok határozzák meg a foglalkoztatást az állam vagy a szakszervezet nyomása helyett, továbbá gyakori a részmunkaidős foglalkoztatás (Farkas, 2011b; Hárs, 2013; Koncz, 2006). Ebből adódóan rugalmas munkaerőpiacon sokkal könnyebb alkalmazni és elbocsátani munkavállalókat. A flexibilitás előnye, hogy a cégek versenyképesebbek lehetnek, mert könnyen el tudják bocsátani a felesleges munkaerőt és könnyebb költséghatékony foglalkoztatási struktúrát kialakítani, és a munkatermelékenység így (is) növekedhet. A rugalmas munkapiac kedvezően hat a nők munkavállalására és a család-karrier összeegyeztetésére, valamint alacsonyabb szintű strukturális munkanélküliséget eredményez. A rugalmasság hátránya a továbbképzések minőségének és mennyiségének csökkenése a részmunkaidős foglalkoztatás és a gyakoribb munkahelyváltás miatt, valamint nagyobb a foglalkoztatási bizonytalanság és az ezzel járó stressz, továbbá növekedhet a társadalmon belüli

jövedelemegyenlőtlenség, hiszen a részmunkaidősök bérének emelkedése általában alacsonyabb.

A munkaerő-piaci rugalmasság mérésére több változó együttesen használatos. Ilyen indikátorokat közzétesz például az OECD adatbázisa, a World Economic Forum (WEF), az International Institute for Management Development (IMD) és a Fraser Institute (FI) is, de *Farkas* (2011a, 2011b) munkáiban is találkozhatunk egyfajta megközelítéssel. *Aleksynska* és *Cazes* [2014] kritikai áttekintést ad a WEF, az IMD és az FI által kidolgozott mutatókról, amelyben felhívja a figyelmet azok hiányosságaira, amelyek miatt elméleti és módszertani problémákat egyaránt felvet a használatuk. Cikkünkben ezért a Eurostat és az OECD adatbázisait használjuk: a Eurostat biztosítja az Európai Unió országairól a legsokoldalúbb adatokat, viszont olyan témakörök esetében, amelyeket nem fed le ez az adatbázis, az OECD adatait használjuk. Az indikátorok kiválasztása során törekedtünk arra, hogy minél nagyobb mértékben lefedjük a Reed [2010] és a Rodgers-féle [2007] tipizálást. A kiválasztott indikátorokat „Az ifjúsági munkanélküliség és a munkapiaci rugalmasság kapcsolata az Európai Unióban” című fejezetben részletezzük.

A munkaerő-piaci rugalmasság szerepe a munkanélküliség alakulásában

A munkaerő-piaci rugalmasságnak nagyon széles szakirodalma van és időben jelentősen változott a kutatók megítélése a rugalmasság szerepéről a munkanélküliség alakulásában. Az ezredforduló előtt és környékén a rugalmas munkaerőpiacot tekintették mérvadónak és kívánatosnak, majd az ezredfordulót követően egyre több kutatás zárult azzal az eredménnyel, hogy nem feltétlenül a munkapiaci merevség okozza a magasabb munkanélküliséget. Például amikor *Vergeer* és *Kleinknecht* [2012] megismételte *Nickell* et al. [2005] korábbi, a rugalmas munkapiac mellett érvelő nagy hatású empirikus vizsgálatát, az eredeti megállapításoktól jelentősen eltérő következtetéseket vontak le.⁸ Ezek alapján kétségbe vonják azt a neoklasszikus megközelítést, amely szerint a munkaerő-piaci merevségek növelik a munkanélküliségi rátákat. *Bell* és *Blanchflower* [2010, 11–13. o.] ugyancsak azt hangsúlyozzák, hogy az OECD-országokra eddig elvégzett ökonometria vizsgálatok nem bizonyítják, hogy az intézményi merevségek lennének felelősek a munkanélküliségért. A szerzőpáros úgy látja, hogy a 2007–2008-as válság jól rámutatott erre, és arra is, hogy a munkanélküliséget igazán meghatározó tényező a munkakereslet csökkené-

⁸ *Vergeer* és *Kleinknecht* [2012] azért ismételték meg azonos adatbázis használatával a vizsgálatot, mert módszertani hibákat fedeztek fel *Nickell* et al. [2005] munkájában.

se, ami pedig az aggregált kereslet visszaesésének köszönhető. *Guerazzi és Meccheri* [2012] elméleti összefoglaló tanulmányukban szintén megkérdőjelezik, hogy a munkaerő-piaci rugalmatlanságok felszámolása önmagában képes lenne hosszabb távon növelni a foglalkoztatást. Épp ezért azt hangsúlyozzák, hogy a munkapiac flexibilisebbé tételére irányuló reformoknak aktív munkaerő-piaci politikai eszközöket is tartalmazniuk kell.

Ennek ellenére napjainkban is vannak kutatások, amelyek a rugalmasság foglalkoztatást növelő szerepét igazolják. Például *Köllő* [2013] kutatása kimutatta, hogy a 2000-es évek elején egyes európai országokban (elsősorban Írországbán, de részlegesen Olaszországban és Spanyolországban is) a munkaerő-piaci rugalmasság növelése jelentősen hozzájárult a foglalkoztatás emelkedéséhez. *Zribi et al.* [2014] 92 (32 fejlett és 60 fejlődő) országot felölelő, 2000–2010-es adatok alapján végzett panelvizsgálata is megerősítette a rugalmasság és a munkanélküliség közötti kapcsolatot meglétét. Statikus modelljükben szinte minden rugalmassági indikátor és a munkanélküliség mutatói között negatív korreláció áll fenn; a dinamikus modell pedig azt mutatja, hogy a munkaerő-piaci szabályozás rugalmasabbá tétele statisztikailag szignifikáns mértékben csökkenti a munkanélküliséget – ez az összefüggés azonban az ifjúsági munkanélküliség esetében nem áll fenn. *Agnello et al.* [2014] 17 fejlett országra (az 1978–2009 közötti évekre) alkalmazott dinamikus modellje viszont éppen azt mutatta ki, hogy a munkaerő-piaci rugalmasság növelése csökkenti a fiatalok közötti munkanélküliséget – igaz, a szerzők megjegyzik, hogy az ifjúsági munkanélküliséget elsősorban a gazdasági konjunktúra határozza meg.

Ezen ellentmondásos eredmények háttérében az állhat, hogy a rugalmasságnak több vetülete van, amelyek közül némelyek kedveznek a dolgozóknak (például megkönnyítik a munkaerő-felvételt a vállalatok számára), mások viszont hátrányosan érintik a munkavállalókat (például megkönnyítik a munkáltatók számára az elbocsátásokat). A hasonló empirikus vizsgálatok értékelésekor ezért szem előtt tartandó, hogy azok eredményeit alapvetően befolyásolja a vizsgálni kívánt országok és a rugalmasság nagyságát kifejező mutatók meghatározása. Az is segítheti a pontosabb következtetések levonását, ha a rugalmasság dimenzióinak egy szűkebb társadalmi csoport foglalkoztatására való hatását vizsgáljuk. Ezért a következőkben az ifjúsági munkanélküliségre fókuszálunk.

*Az ifjúsági munkanélküliség legfőbb okai a munkaerő-piaci rugalmasság
vetületében*

Az ifjúsági munkanélküliség okainak feltárására és összegzésére több átfogó tanulmány is létezik. Ezek alapján megállapítható, hogy az okok nagyban megegyeznek az általános munkanélküliséghez vezető tényezőkkel (alacsony iskolázottság, rossz egészségi állapot, vagy ha az adott fiatal elmaradott térségben él stb.), ám vannak tipikusan fiatalokat érintő faktorok is. Azok a fiatalok válnak nagyobb eséllyel munkanélkülivé, akik valamilyen etnikai kisebbség tagjai, fogyatékkal élnek, gazdaságilag elmaradott régiókban laknak, vagy alacsony iskolázottsággal, képzettséggel rendelkeznek (O'Higgins, 1997). Az iskolából munkába való átállást, a pályakezdekők elhelyezkedését több strukturális és intézményi tényező is nehezítheti (Dietrich, 2012), amelyek kutatásunk szempontjából relevánsabbak. Ezeket az okokat a munkaerő-piaci rugalmasság szempontjából tekintjük át, és az előző részben bemutatott Reed- és Rodgers-féle tipizálást vesszük alapul, így a 4. táblázatban kizárólag azokat az okokat szerepeltetjük, amelyek e dimenzióknak megfeleltethetők.⁹ Az e szempontból történő elemzést indokolja az is, hogy az OECD foglalkoztatási stratégiája szerint a munkapiac rugalmasabbá tétele növeli a munkahelyteremtést és csökkenti a munkanélküliséget (és erre az ezredforduló utáni német reformsorozat jó példa) (Eichhorst, 2013). Ugyanakkor, véleményünk szerint, ha nem ismerjük az ifjúsági munkanélküliség okait, akkor azt nehezen tudjuk megszüntetni, ha egyszerűen csak a rugalmasabb munkaerőpiac felé tereljük a gazdaságpolitikai folyamatokat.

Mivel sok fiatal dolgozik az üzleti ciklusokra érzékeny iparágakban (például építőipar, kereskedelem, turizmus), valamint kis- és közepes vállalkozásoknál, ezért a gazdaság ciklikus hullámsáaira érzékenyebben reagál e korosztály foglalkoztatása, így recesszió idején arányaiban több fiatal válik munkanélkülivé (Artner, 2013; Banerji et al., 2014; Eurofound, 2012; IMF, 2014; Kawaguchi–Murao, 2012). Emellett az is jellemző, hogy a fiatalokkal gyakran kötnek hosszabb próbaidejű vagy határozott idejű munkaszerződéseket, melyeket a munkáltatók könnyebben felbonthatnak, ha kedvezőtlen gazdasági helyzetbe kerül a vállalat (Artner, 2013; Choudhry et al., 2012). Ez a munkavállaló szempontjából ugyan negatív folyamat, viszont a munkaerőpiac rugalmasságát tükrözi.

⁹ Az ifjúsági munkanélküliség okait lásd részletesen: Eurofound [2012].

Az ifjúsági munkanélküliség okai és a munkaerőpiac rugalmassága

Ok	Munkapiaci rugalmasság	Független a rugalmasságtól
Foglalkoztatás üzleti ciklusokra érzékeny iparágakban, kis- és középvállalatoknál		X
Próbaidő, határozott idejű munkaszerződés	X	
Munkajogi szabályok	X	
Szakmai tapasztalat hiánya		X
Skill mismatch (állandó jelleggel fennálló eltérés az álláskeresőк képesítése és a munkaerőpiac igényei között)	X	
Fiatalok népességen belüli aránya		X
Aggregált kereslet visszaesése		X
Gazdasági válságok		X
Minimálbér növekedése	X	
Részmunkaidős foglalkoztatás	X	

Forrás: Saját szerkesztés.

A munkajogi szabályok védelmet biztosítanak a munkavállalóknak, ezért a vállalatoknak nehézséget jelent megválni azoktól az alkalmazottaiktól, akik nem bizonyulnak alkalmasnak az adott pozíció betöltésére (például mert alacsony a termelékenységük, vagy nem megfelelő a munkamoráljuk) – ezzel pedig erősítik a munkaerőpiac merevségét. A szakmai tapasztalat hiánya bizonytalan és sokszor alacsonyabb színvonalú humán tőkét jelent, ezért érthető, ha a vállalatok az idősebb, tapasztalattal rendelkező munkavállalókat részesítik előnyben a pályakezdőkkel szemben (*Choudhry et al., 2012; Eurofound, 2012*).¹⁰

Nagy problémát jelent – és az Európai Uniót is cselekvésre ösztönzi – az ún. „skill mismatch”, vagyis az állandó jelleggel fennálló eltérés az álláskeresőк képesítése és a munkaerőpiac igényei között. Itt egyaránt gondolni kell a túl- és az alul-képzettség problémájára, valamint arra, hogy bizonyos (a munkaerőpiacon szükséges) szakmákat túl sokan vagy épp túl kevesen szereznek meg. Mindez az oktatási/

¹⁰ Ezen a problémán segíthet a szakmai gyakorlatot is magába építő oktatási és képzési rendszer, főként az alacsonyabb végzettségűek körében (*Wolbers, 2007*).

képzési rendszer és a munkakereslet összehangolatlanságából fakad (Choudhry et al., 2012; Eurofound, 2012). A skill mismatch, valamint a képzettség problematikája egyértelműen összekapcsolható a Reed [2010] által meghatározott összetételi rugalmasság dimenzióval.

A fiatalok népességen belüli aránya is befolyásolhatja az ifjúsági munkanélküliség alakulását. Korenman és Neumark [2000] a fejlett országokban vizsgálták ezt a kérdést, és olyan korábbi – főként az Egyesült Államok adatait alapul vevő – kutatásokat sorolnak fel, amelyek eredményei alátámasztják a pozitív kapcsolatot a fiatal kohorsz és a fiatalok munkanélküliségének nagysága között. Viszont a szerzőpáros empirikus úton is tesztelte ezeket az állításokat: vizsgálatuk az USA-ra, Kanadára, Ausztráliára, Japánra és 11 európai országra¹¹ terjedt ki, 1970–1994 közötti adatokat felhasználva. Eredményeik szerint a fiatalok népességen belüli aránya és munkanélküliségi rátájuk között valóban pozitív kapcsolat van, de *a foglalkoztatási rátát nem befolyásolja a kohorsz nagysága*. Véleményük szerint *az ifjúsági munkanélküliségi ráta sokkal nagyobb mértékben függ az általános munkaerő-piaci környezettől, mint a korosztályos népesség nagyságától*. Ez a megállapítás is indokolja azt, hogy empirikus elemzésünk során a munkaerő-piaci rugalmasságot tükröző indikátorokat alapul véve elemezzük az európai országok helyzetét. 24 európai ország NUTS 1-es és NUTS 2-es régióit vizsgálva Roth és Moffat [2014] a fentiekhez hasonló eredményre jutott: a fiatal népesség nagysága és munkanélküliségi rátája között pozitív összefüggés áll fenn, amely regionális szinten erősebb, mint nemzeti szinten; ám *nagyobb a jelentősége a makrogazdasági környezet alakulásának*. O'Higgins [1997] szintén úgy látja, hogy *a munkaerő-piaci feltételeknek nagyobb jelentősége van*, így még a csökkenő népességű (európai) országokban sem oldódik meg idővel magától az ifjúsági munkanélküliség problémája.¹²

A gazdasági helyzet szempontjából nézve O'Higgins [1997] úgy látja, hogy *az aggregált kereslet visszaesése csökkenti a munkakeresletet, de a fiatal munkaerő iránti keresletet nagyobb mértékben*, mint a tapasztaltabb munkavállalókéét. Ennek több oka is lehet. Munkakínálati oldalról közelítve a fiatalok könnyebben mondanak fel önként (még recesszió idején is) annak érdekében, hogy számukra megfelelőbb

¹¹ A 11 európai ország: Finnország, Franciaország, Németország, Írország, Olaszország, Hollandia, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Svédország és az Egyesült Királyság.

¹² Lam [2014] tanulmányában a *fejlődő* országokat vizsgálta, és hasonló eredményre jutott: a fiatalok munkaképes lakosságon belüli arányának csökkenése (önmagában) nem eredményezi az ifjúsági munkanélküliség csökkenését. Hilson és Osei [2014] szerint a népességnövekedés befolyásolja a fiatalok elhelyezkedési lehetőségeit, viszont elismerik, hogy más tényezőknek is jelentős hatásuk van, mint például az oktatásnak.

munkát találjanak. Munkakeresleti oldalról nézve pedig recesszió idején a vállalatok azonnal megszüntetik a munkaerő-felvételt, valamint ha leépítésre is sor kerül, akkor alacsonyabb használdozati költséget jelent számukra fiatal munkavállalóiknak felmondani, mint a régebb óta alkalmazott idősebbeknek. A munkapiaci részvétel és a munkanélküliség között kettős kapcsolat áll fenn, hiszen a magasabb aktivitási ráta magasabb munkanélküliséget eredményez, azonban a magas munkanélküliség eltántorítja a fiatalokat a munkaerőpiacra való belépéstől, így sokszor az inaktív gazdasági státust jelentő továbbtanulás mellett döntenek.

Az ifjúsági munkanélküliség kialakulására, fennmaradására *a hosszú gazdasági válságok* is hatással lehetnek. Ugyanakkor vannak olyan vélekedések, hogy a válság is ciklikusan befolyásolja a jelenséget, és legmélyebben a válság utáni harmadik-negyedik évben jelentkezik. Ez viszont már nem kizárólag a GDP változásának tudható be (*Marginean*, 2014), amit jól példáz az Egyesült Államokban napjainkban tapasztalható munkahelyteremtés nélküli növekedés (jobless growth).¹³

Demidova és Signorelli [2012] Oroszországra szűkítik le vizsgálatukat, és az ifjúsági munkanélküliséget általánosan meghatározó fő okok áttekintése során a következő tényezőket emelik ki: *makrogazdasági feltételek és ingadozások*; a fiatalokra jellemző alacsonyabb színvonalú vagy nem a munkakereslethez igazodó *humán tőke* (azaz a skill mismatch problematikája) és alacsony termelékenység; *intézményi feltételek*, különösen az iskola-munka közötti átmenetet meghatározó tényezők. A válságok hatását tekintve megállapítják, hogy a gazdasági visszaesést kísérő leépítések során a fiatalok – elsősorban az alacsony iskolázottságúak – veszítik el elsőként az állásukat, mivel ők gyakran ideiglenes munkaszerződéssel foglalkoztatottak. Ez a folyamat teljes mértékben összhangban van a rugalmas munkaerőpiac működésével.

A bérrugalmasság, a munkaerőköltségek a munkaerőpiac rugalmasságának meghatározó tényezői lehetnek. Általánosságban elmondható, hogy az ifjúsági munkanélküliség alakulásában fontos szerepet játszhatnak a bérek, hiszen minél alacsonyabb a fiatalok és az idősebbek bére közötti különbség, a cégek annál inkább hajlamosak a tapasztaltabb munkavállalók alkalmazása mellett dönteni – persze csak abban az esetben, ha az idősebbek tökéletes helyettesítői a fiataloknak (*O'Higgins*, 1997).¹⁴ Továbbá *a minimálbér növekedése csökkenti az alacsony képzettségű, kevés tapasztalattal rendelkező, azaz a fiatal munkavállalók elhelyezkedési esélyeit*

¹³ A munkahelyteremtés nélküli gazdasági növekedés témaköréről lásd részletesen például *Martus* [2015].

¹⁴ Ugyan *O'Higgins* [1997] szerint a bérek nagysága a gyakorlatban nem lehet ennyire meghatározó tényező, hiszen a munkapiac nem tekinthető tökéletesen versenyző, „modellszerű” piacnak.

(Mankiw, 2011; Vamossy, 2014). Például Gorry [2013] az Egyesült Államokra és Franciaországra vonatkozó kutatásában kimutatta, hogy az USA-ban a 2007–2009 közötti *minimálbér-emelkedés 2,8 százalékkal növelte meg az ifjúsági munkanélküliséget*. Sőt, konklúziójában kiemeli azt is, hogy ha Franciaországban a minimálbért és a fizetéshez kapcsolódó adókat az USA szintjére csökkentenék, akkor jelentős mértékben csökkenne az ifjúsági munkanélküliség az országban. Hasonló következtetéseket vont le Vamossy [2014] is regressziót alkalmazó, magyarországi vizsgálataira vonatkozóan: ezek szerint a minimálbér egyszázalékos emelése egy százalékkal emelné a fiatalok munkanélküliségi rátáját.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy az ifjúsági munkanélküliség nagyságát valóban befolyásolják a munkapiaci rugalmasság tényezői, s ezek közül leginkább a minimálbér nagysága (a bér rugalmasság) és a munkavállalók védelmével kapcsolatos munkajogi szabályozás kiemelendő, amelyek (a szakmai tapasztalat hiánya mellett) azért érintik hátrányosan a fiatalokat az idősebbekhez képest, mert a skill mismatch következtében sokszor nem versenyképes végzettséget szereznek az oktatási rendszerben. Emellett nem elhanyagolható az atipikus foglalkoztatási formák jelentősége sem, mivel a részmunkaidős állások segítik az iskola és a munka közötti átmenetet a fiatalok számára.

Az ifjúsági munkanélküliség és a munkapiaci rugalmasság kapcsolata az Európai Unióban

Empirikus vizsgálatunkban arra a *kérdésre* keressük a választ, hogy *mutatkozik-e egyértelmű összefüggés a munkapiaci rugalmassága és a 15–24 éves fiatalok körében tapasztalható munkanélküliség nagysága között az Európai Unió országai-ban*. Az elérhető adatok némileg leszűkítették a vizsgálati alanyok körét, így az unió 28 országa közül nem vonjuk be a vizsgálatba Horvátországot, Ciprust és Máltát. Úgy véljük, hogy e tagállamok elhagyása nem okoz jelentős torzítást az eredményekben, tekintettel a két szigetország relatíve kicsiny gazdaságára és arra, hogy Horvátország csupán 2013-ban csatlakozott az unióhoz.

A vizsgálat módszertana

Elemzésünkben két időszakot vizsgálunk meg annak érdekében, hogy rávilágítsunk: a pénzügyi és gazdasági válság milyen hatással volt az ifjúsági munkanélkü-

liségre az egyes országokban, a különböző mértékben rugalmas munkaerőpiacokon. A válság előtti időszakot reprezentálják a 2005–2007-es évek adataiból számított számtani átlagok, a válság utáni helyzetet pedig a 2011–2013-as adatokra támaszkodva mutatjuk be. (2014-re még sok indikátor esetében nem volt elérhető adat.) A kiugró értékek kisimítása érdekében dolgoztunk 3-3 év átlagával és nem csupán 1-1 év adataival.

Vizsgálatunkban a többdimenziós skálázás (multidimensional scaling, MDS) módszerét alkalmaztuk. Ez a széles körben használt többváltozós statisztikai elemzési módszer lehetőséget teremt arra, hogy a vizsgált indikátorok alapján egy-, két- (vagy három-, esetleg több-) dimenziós térben ábrázolni tudjuk az objektumokat, miközben az indikátorokban szereplő távolságok az objektumok között megmaradnak (Takács, 2013). A többdimenziós skálázás eredményeként kapott koordináták alapján lehet következtetni az objektumok (esetek) hasonlóságára és különbözőségére: azok a pontok, amelyek közel vannak egymáshoz, hasonlóak, míg az egymástól távol eső pontok különböznek egymástól (Groenen és Borg, 2013). Az MDS széles körű használatát mutatja, hogy például Lukovics [2008] is ezt a módszert használja a magyar kistérségek versenyképességének elemzésére, vagy Farkas [2011a, 2011b] vizsgálatában az EU tagországainak a piacgazdaság intézményei szerinti besorolása során, de MDS-szel találkozhatunk az EU-tagországok és Törökország jólétének elemzése során is Ersoz és Bayrak [2008] tanulmányában is.

Az MDS alkalmazásával célunknak megfelelően két dimenziót képeztünk a vizsgálatban szereplő indikátorokból. Ezzel azt kívántuk elérni, hogy a vizsgált 25 ország közötti, adott indikátorok alapján megragadható távolságokat leképezzük, a különbségeket megragadjuk. A két dimenziót kutatási célunknak megfelelően határoztuk meg: a munkaerő-piaci rugalmasságot és az ifjúsági munkanélküliséget igyekeztünk megragadni. A dimenziók leírásához megfelelő indikátorokat „Az ifjúsági munkanélküliség mérésére leggyakrabban használt mutatók” és „A munkaerő-piaci rugalmasság szerepe a munkanélküliség alakulásában” című alfejezetben ismertetett mutatókból választottuk ki. Törekedtünk a minél szélesebb körű indikátorok felhasználására, ugyanakkor ezt jelentős mértékben befolyásolta az adatok elérhetősége. Elemzésünkbe végül az 5. táblázatban szereplő változókat vontuk be. Az ifjúsági foglalkoztatáshoz kapcsolódó indikátorok esetén megjegyezzük, hogy a cikk korábbi fejezetében ismertetett mutatókat bevontuk az elemzésbe. Ennek oka, hogy ezek az indikátorok az ifjúsági munkanélküliség más-más szegmensét ragadják meg, így véleményünk szerint jobban meg lehet ragadni a jelenséget, ha együttesen alkalmazzuk ezen indikátorokat. A munkapiaci rugalmasságot leíró indikátorokkal

kapcsolatban megjegyzendő, hogy a nem önkéntesen részmunkaidőben dolgozó munkavállalók inkább teljes munkaidőben dolgoznának, ha volna rá lehetőségük. A GDP-arányos munkaerő-piaci politikákra fordított kiadások tartalmazzák az összes kiadást; az aktív munkaerő-piaci politikákra fordított kiadásokat; valamint a szociális támogatásokat, segélyeket. A női foglalkoztatási rátát azért választottuk ki, mert a család melletti munkavégzés lehetőségének mérőszáma lehet (a fiatal korosztály és a teljes népesség esetében egyaránt), ami a munkapiac rugalmasságán is múlik.

5. táblázat

Az elemzésbe bevont indikátorok köre

Dimenzió	Indikátor (és forrása)
Ifjúsági foglalkoztatás	Ifjúsági foglalkoztatási ráta (Eurostat)
	Ifjúsági munkanélküliségi ráta (Eurostat)
	Ifjúsági munkanélküliségi arány (Eurostat)
	NEET ráta (Eurostat)
Munkaerő-piaci rugalmasság	Részmunkaidőben foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli aránya (Eurostat)
	Az átlagos heti munkaórák száma főállásban (OECD)
	A nem önkéntesen részmunkaidőben dolgozók aránya a részmunkaidős foglalkoztatottakon belül (OECD)
	A női foglalkoztatási ráta (Eurostat)
	A munkaerő-piaci politikákra fordított közösségi kiadások GDP-n belüli aránya (összes, aktív és passzív politikák) (Eurostat)
	Adóék (Eurostat)
	Határozott idejű munkaszerződéssel dolgozók összes foglalkoztatotton belüli aránya (OECD)

Megjegyzés: A munkaerő-piaci politikákra fordított közösségi kiadásokra vonatkozó legfrissebb adatok a Eurostat adatbázisában 2012-re voltak, ezért e mutatók értéke a vizsgálatunk második időszakára a 2010–2012-es évek átlagából állt elő.

Forrás: Saját szerkesztés.

Az indikátorok sztenderdizálása után az SPSS 22 program segítségével futtattuk le az MDS-t a két dimenzió indikátoraira külön-külön. A kapott eredményeket az *S*-stressz értékének vizsgálatával ellenőriztük: ha az *S*-stressz értéke 0,2 alatt van, akkor az MDS-szel kapott modell elfogadható, viszont 0,2 fölötti érték esetén a modell dimenziószámát érdemes növelni. Mivel esetünkben mindkét dimenzió vonatkozásában az *S*-stressz értéke 0,15 alatti volt, modellünk elfogadható, és nem volt

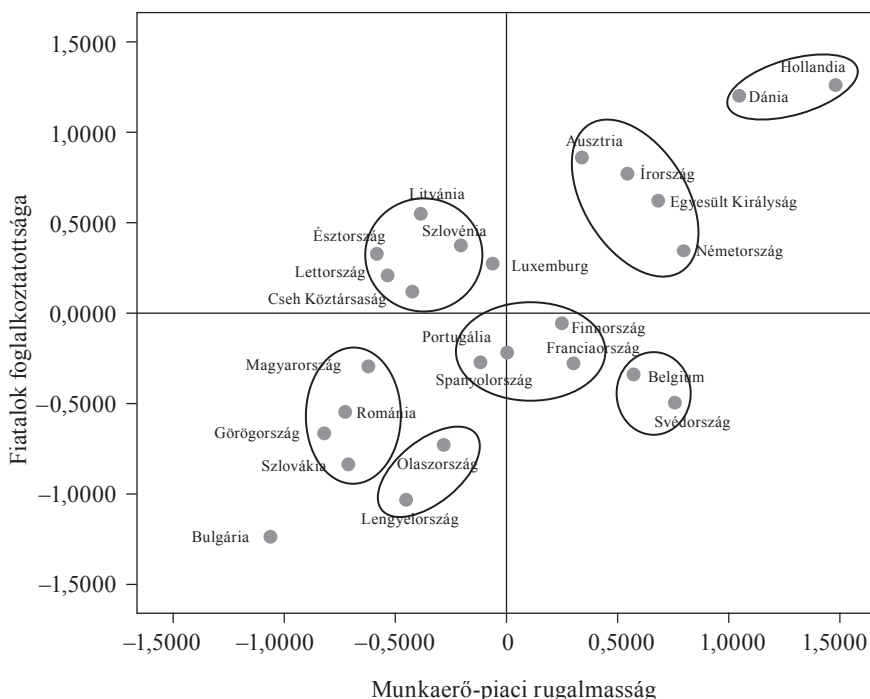
szükség újabb dimenziók kialakítására, azaz statisztikailag is értelmezhető eredményeket kaptunk. A bevont indikátorok alapján tehát *az egyik dimenzió a fiatalok foglalkoztatottságának mértékét reprezentálja, míg a másik dimenzió a munkapiaci rugalmasság mértékét fejezi ki*. A dimenziók koordinátái és az egyes indikátorok közötti korreláció alapján a „fiatalok foglalkoztatottsága” dimenzió magasabb értéke magasabb foglalkoztatást és alacsonyabb munkanélküliséget jelent (azaz a magasabb koordináta kedvezőbb pozíciót jelöl), míg a „munkapiaci rugalmasság” dimenzió magasabb értéke nagyobb rugalmasságot mutat.

Az elemzés eredményei

A két dimenziót a koordináta-rendszer két tengelyére felvéve mindkét vizsgálati időszakra pontdiagramon ábrázoltuk az egyes országok helyzetét. Ennek eredménye látható a 4. és 5. ábrán. Ez alapján a válságot megelőző és az azt követő évekre egyaránt megállapítható, hogy az Európai Unió országaira nézve pozitív összefüggés van a munkaerőpiac – általunk kiválasztott mutatók szerinti – rugalmassága és a fiatalok munkaerő-piaci helyzete között. Más szóval a rugalmasabb munkaerőpiacokkal rendelkező tagállamokban jellemzően alacsonyabb az ifjúsági munkanélküliség, magasabb a fiatalok foglalkoztatása.

A 4. ábráról leolvasható, hogy a válságot megelőzően a tagországok a két vizsgálati dimenzió alapján több csoportba oszthatók, amelyek jól elkülöníthetők egymástól, és ezek a csoportok nagyban hasonlítanak Farkas [2011a és 2011b] tanulmányában meghatározott klaszterekhez. A nagyon rugalmas munkapiaccal rendelkező Dániában és Hollandiában kiemelkedő a fiatalok foglalkoztatottsága (ezzel pedig nagyon alacsony a fiatalok munkanélkülisége), míg a második tömörülést jelentő Ausztria, Írország, Luxemburg, Németország és az Egyesült Királyság szintén rugalmas munkaerőpiaccal rendelkezik, és ezekben az országokban is relatíve kedvező képet mutat a fiatalok munkanélküliségi helyzete. A balti államok, Szlovénia és Csehország alkotják a következő csoportot, már-már merevebb munkapiaccal, de még kedvezőbb foglalkoztatással. Ezzel szemben a portugál, spanyol, finn, francia és belga munkaerőpiacok relatíve merevnek tekinthetők ebben az időszakban. Az ötödik csoportba sorolható Magyarország, Románia, Görögország, Szlovákia, Lengyelország és Olaszország – ezek az országok merev munkapiaccal és kedvezőtlen ifjúsági foglalkoztatással rendelkeznek. Bulgária pedig a legrosszabb helyzetben lévő ország mindkét dimenzió tekintetében.

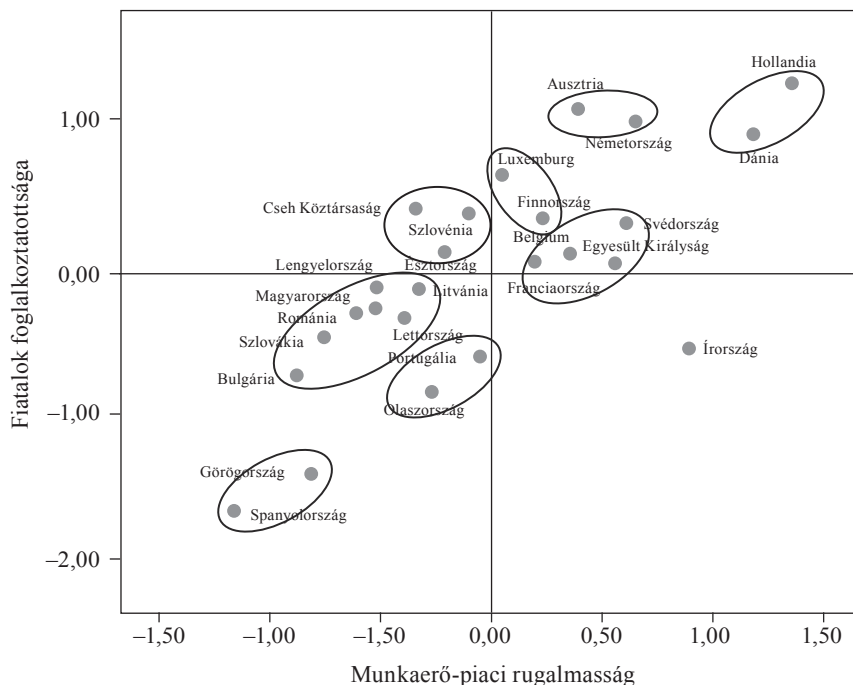
**A fiatalok foglalkoztatottsága és a munkapiaci rugalmasság kapcsolata,
2005–2007**

Forrás: Saját szerkesztés.

A gazdasági válság utáni években erősebb szóródást mutatnak a tagállamok, és nem rajzolódnak ki egyértelműen azok a csoportok, amelyek az első időszakban megjelentek (lásd az 5. ábrát). Sőt, úgy tűnik, hogy az országok nagyon elszakadtak egymástól, és több csoport alakítható ki, amelyek kevesebb egymáshoz hasonló jellemzőkkel rendelkező országból állnak (nagyon sok két országból álló csoport különíthető el). Hollandia és Dánia továbbra is a legjobb helyet foglalta el, míg Ausztria és Németország elszakadt az Egyesült Királyságtól és Írországtól. Nem meglepetés, hogy a magas ifjúsági munkanélküliséggel küzdő országok (a koordináta-rendszer bal alsó felében elhelyezkedő országok) jobban leszakadtak a többségtől, és egyértelműen kitűnik, hogy ezekben az országokban merevebb is a munkaerőpiac azokhoz az országokhoz képest, ahol kedvezőbb a fiatalabbak foglalkoztatása.

**A fiatalok foglalkoztatottsága és a munkapiaci rugalmasság kapcsolata,
2011–2013**

Forrás: Saját szerkesztés.

Vizsgálatunk eredményei egyértelműen alátámasztották, hogy az EU tagállamaiban nagyobb munkaerő-piaci rugalmasság alacsonyabb ifjúsági munkanélküliséggel párosul, azaz a rugalmasság növelése ezekben az országokban valóban hozzájárul a fiatalok munkapiaci helyzetének javulásához. Ahogyan igaz volt ez a gazdasági válságot megelőző években, úgy a válságot követően is. A vizsgálat korlátait azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni: a munkapiaci rugalmasság dimenziója az adatok hiányos elérhetősége következtében nem fed le minden olyan indikátort, amely valójában reprezentálja a flexibilitást. Ezek közül pedig a „Munkaerő-piaci rugalmasság és ifjúsági munkanélküliség” című fejezetben ismertetett szakirodalom tanúsága alapján jelentős szerepe van a minimálbér nagyságának és a munkajogi szabályoknak – elsősorban a munkaerő-felvétel és -elbocsátás költségeinek. Éppen ezért vizsgálatunk eredményei pontosabban úgy értelmezhetők, hogy

az ifjúsági munkanélküliség jellemzően az Európai Unió azon országában alacsonyabb, ahol elterjedtebbek az atipikus foglalkoztatási formák.

Összegzés

Cikkünkben azt vizsgáltuk, hogy a munkaerő-piaci rugalmasság és az ifjúsági munkanélküliség között kimutatható-e valamilyen kapcsolat az Európai Unió tagállamaiban. Ezzel az is célunk volt, hogy választ kapjunk arra, vajon a munkaerőpiac rugalmasságának növelése javíthatná-e azon országok problémáját, amelyekben az ifjúsági munkanélküliség jelentős mértékű. Ugyan számos tanulmány foglalkozott a munkaerő-piaci rugalmasság és a munkanélküliség kapcsolatával, azonban egyrészt a fiatalok munkanélküliségének az általános munkanélküliségtől eltérő, speciális jellemzői is vannak, másrészt pedig a munkaerő-piaci rugalmasságnak másmilyen hatásai vannak a különböző korcsoportokban, így indokolt volt, hogy a munkaerő-piaci rugalmasság hatásait az ifjúsági foglalkoztatásra vonatkozóan is megvizsgáljuk.

Elemzésünk alapját az adta, hogy az ifjúsági munkanélküliség okai között több olyan tényezőt találtunk, amelyek a rugalmas munkaerőpiac jellemzői is. A szakirodalomban számos empirikus vizsgálat foglalkozik az ifjúsági munkanélküliség okainak tesztelésével, valamint a munkapiaci rugalmasság különböző vetületeinek elemzésével, azonban nincs olyan aktuális kutatás, amely az Európai Unióban a munkapiaci rugalmasság kifejezetten a fiatal korosztály foglalkoztatására gyakorolt hatását vizsgálja.

Elemzésünk alapján úgy tűnik, hogy a 2008-as válságot megelőzően az EU-tagállamok több, relatíve homogén csoportba sorolhatók a munkaerő-piaci rugalmasság és az ifjúsági munkanélküliség dimenziójában. Ugyanakkor ezek a csoportok a 2008-as válságot követő időszakban felbomlottak, és több relatíve merevebb munkaerőpiacsal találkozhatunk az EU-tagok között. Ez felveti a kérdést, hogy a fiatalok munkanélküliségi problémájának kezelése miatt lettek merevebbek (például több állami kiadás, erőteljesebb szabályozás), vagy egyébként is ebbe az irányba mentek ezek az országok, és a merevebb munkaerőpiac okozta a nagyobb ifjúsági munkanélküliséget. Mindenesetre a vizsgálat eredménye szerint az Európai Unió országaira a válságot megelőzően és azt követően is elmondható, hogy a rugalmasabb munkapiacokon alacsonyabb a fiatal (15–24 éves) korcsoportban a munkanélküliek aránya. További elemzés tárgya lehet a fiatalok és a 25 év feletti korcsoport(ok) fog-

lalkoztatottságának a munkaerő-piaci rugalmassággal való kapcsolatának összehasonlító vizsgálata, ez lehetőséget adna a munkaerő-piaci flexibilitás generációs-specifikus összetevőinek pontosabb azonosítására.

Felhasznált irodalom

- Agnello, L. – Castro, V. – Jalles, J. T. – Sousa, R. M. [2014]: Fiscal adjustments, labour market flexibility and unemployment. *Economics Letters*, Vol. 124., 231–235. o.
- Aleksynska, M. – Cazes, S. [2014]: Comparing indicators of labour market regulations across databases: A post scriptum to the employing workers debate. *Conditions of Work and Employment Series*, No. 50., International Labour Office, Geneva.
- Artner Annamária [2013]: A fiatalok munkanélküliségének kérdéséhez Európa példáján keresztül. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf., 12. sz., 1370–1392. o.
- Banerji, A. – Saksonovs, S. – Lin, H. – Blavy, R. [2014]: Youth Unemployment in Advanced Economies in Europe: Searching for Solutions. IMF Staff Discussion Note, 14/11. letölthető: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2014/sdn1411.pdf>
- Bell, D. N. F. – Blanchflower, D. G. [2010]: Youth Unemployment: Déjà Vu? IZA Discussion Paper, No. 4705., January 2010. Letölthető: <http://ftp.iza.org/dp4705.pdf> Letöltve: 2015. 01. 29.
- Blanchard, O. [2005]: European Unemployment: the Evolution of Facts and Ideas. NBER Working Paper, No. 11750., National Bureau of Economic Research, Cambridge. Letölthető: <http://www.nber.org/papers/w11750.pdf> Letöltve: 2015. 01. 09.
- Caporale, G. M. – Gil-Alana, L. A. [2014]: Youth Unemployment in Europe: Persistence and Macroeconomic Determinants. *Comparative Economic Studies*, Vol. 56., No. 4., 581–591. o.
- Choudhry, M. T. – Marelli, E. – Signorelli, M. [2012]: Youth unemployment rate and impact of financial crises. *International Journal of Manpower*, Vol. 33., No. 1., 76–95. o.
- Demidova, O. – Signorelli, M. [2012]: Determinants of youth unemployment in Russian regions. *Post-Communist Economies*, Vol. 24., No. 2., 191–217. o.
- Dietrich, H. [2012]: Youth Unemployment in Europe. Theoretical Considerations and Empirical Findings. Friedrich Ebert Stiftung, Berlin.
- Eichhorst, W. [2013]: The European Labour Market. Success through Flexibility and Mobility. Konrad Adenauer Stiftung, Berlin.
- Ersoz, F. – Bayrak, L. [2008]: Comparing of welfare indicators between Turkey and European Union Member States. *Journal for Economic Forecasting*, Vol. 5., No. 2., 92–98. o.
- Eurofound [2012]: NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurostat [2014]: Statistics Explained. Letölthető: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/EU_labour_force_survey_-_methodology Letöltve 2014. 10. 21.
- Eurostat [2015]: Statistics. Letölthető: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database> Letöltve: 2015. 01. 20.
- Farkas Beáta [2011a]: The Central and Eastern European model of capitalism. *Post-Communist Economies*, Vol. 23., No. 1., 15–34. o.
- Farkas Beáta [2011b]: A piaccgazdaság intézményrendszere az Európai Unió új tagállamaiban. *Statistikai Szemle*, 89. évf., 1. sz., 50–76. o.
- Finna Henrietta [2008]: A munkaerő-piaci rugalmasságot elősegítő atipikus foglalkoztatási formák a hazai kis- és középvállalkozásoknál. PhD-értékezés, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Budapest.
- Giguère, S. – Froy, F. [2009] (ed.): Flexible Policy for More and Better Jobs. Local Economic and Employment Development, OECD, Paris.

- Gorry, A. [2013]: Minimum wages and youth unemployment. *European Economic Review*, 64., C., 57–75. o.
- Groenen, P. J. F. – Borg, I. [2013]: The past, present, and future of Multidimensional Scaling. Econometric Institute Research Paper, EI 2013-07, Erasmus University Rotterdam, Erasmus School of Economics.
- Guerazzi, M. – Meccheri, N. [2012]: From wage rigidity to labour market institution rigidity: A turning-point in explaining unemployment? *The Journal of Socio-Economics*, Vol. 41., No. 2., 189–197. o.
- Hárs Ágnes [2013]: Atipikus foglalkoztatási formák Magyarországon a kilencvenes és a kétezres években. *Közgazdasági Szemle*, 60. évf., 2. sz., 224–250. o.
- Hilson, G. – Osei, L. [2014]: Tackling youth unemployment in sub-Saharan Africa: Is there a role for artisanal and small-scale mining? *Futures*, 62., Part A., 83–94. o.
- HM Treasury [2003]: EMU and Labour Market Flexibility. HMSO, London.
- ILO [2014]: Youth unemployment rates across the world. *ILO – Trends Econometric Models*, April 2014. Letölthető: http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/multimedia/maps-and-charts/WCMS_244259/lang--en/index.htm Letöltve: 2015. 02. 10.
- IMF [2014]: Euro Area Policies: Selected Issues, July 2014. International Monetary Fund, Washington, D.C.
- Kawaguchi, D. – Murao, T. [2012]: Who bears the cost of the business cycle? Labor-market institutions and volatility of the youth unemployment rate. *IZA Journal of Labor Policy*, Vol. 1., No. 1., 1–22. o.
- Klau, F. – Mittelstadt, A. [1986]: Labour market flexibility. *OECD Economic Studies*, 6., 8–45. o.
- Koncz Katalin [2006]: A felzárkózás elmaradása: a magyar nők munkaerő-piaci helyzete. *Statisztikai Szemle*, 84. évf., 7. sz., 651–674. o.
- Korenman, S. – Neumark, D. [2000]: Cohort Crowding and Youth Labor Markets (A Cross-National Analysis). In: *Blanchflower, D. G. – Freeman, R. B. (szerk.): Youth Employment and Joblessness in Advanced Countries*. University of Chicago Press, Chicago, 57–106. o.
- Köllő János (szerk.) [2013]: Foglalkoztatási csodák Európában – Tanulságok a munkaerő-piaci előrejelzés számára. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Budapest.
- Lam, D. [2014]: Youth bulges and youth unemployment. *IZA World of Labor*, 26., May, 1–10. o.
- Lukovics Miklós [2008]: Térségek versenyképességének mérése. JATEPress, Szeged.
- Mankiw, N. G. [2011]: A közgazdaságtan alapjai. Osiris Kiadó, Budapest.
- Marginean, S. [2014]: Youth Unemployment in Romania: Post-crisis Challenges. *Procedia Economics and Finance*, Vol. 16., 613–620. o.
- Martus Bettina [2015]: Növekedjünk vagy foglalkoztassunk? Az amerikai gazdasági növekedés problémája. *Pénzügyi Szemle*, 60. évf., 2. sz., 254–274. o.
- Nickell, S. – Nunziata, L. – Ochel, W. [2005]: Unemployment in the OECD Since the 1960s. What do We Know? *Economic Journal*, Vol. 115., No. 1., 1–27. o.
- O'Higgins, N. [1997]: The challenge of youth unemployment. *International Social Security Review*, Vol. 50., No. 4., 63–93. o.
- O'Higgins, N. [2001]: Youth unemployment and employment policy: A global perspective. International Labour Office, Geneva.
- O'Reilly, J. – Eichhorst, W. – Gábor, A. – Hadjivassiliou, K. – Lain, D. – Leschke, J. – McGuinness, S. – Kureková, L. M. – Nazio, T. – Ortlieb, R. – Russell, H. – Villa, P. [2015]: Five Characteristics of Youth Unemployment in Europe: Flexibility, Education, Migration, Family Legacies, and EU Policy. *Sage Open*, Vol. 5., No.1., 1–19. o.
- OECD [2010]: Off to a Good Start? Jobs for Youth. OECD Publishing. Letölthető: <http://www.odx.doi.org/10.1787/9789264096127-en> Letöltve 2015. 01. 22.)
- OECD [2013]: Protecting jobs, enhancing flexibility: A new look at employment protection legislation. In: *OECD Employment Outlook 2013*. OECD Publishing, Paris. Letölthető: http://dx.doi.org/10.1787/empl_outlook-2013-6-en
- OECD.Stat [2015]: OECD Statistics. Letölthető: <http://www.oecd.org/statistics/> Letöltve: 2015. 05. 05.

- Reed, H. [2010]: Flexible with the Truth? Exploring the Relationship between Labour Market Flexibility and Labour Market Performance. A Report for the TUC, Landman Economics, London.
- Rodgers, G. [2007]: Labour Market Flexibility and Decent Work. DESA Working Paper, No. 47., United Nations Department of Economic and Social Affairs, New York.
- Roth, D. – Moffat, J. [2014]: Cohort size and youth unemployment in Europe: a regional analysis. MAGKS Papers on Economics 201440, Philipps-Universität Marburg, Faculty of Business Administration and Economics, Department of Economics Volkswirtschaftliche Abteilung)
- Takács Szabolcs [2013]: Többdimenziós skálázás. *Psychologia Hungarica Caroliensis*, 1. évf., 1. sz., 140–149. o.
- Vamossy, D. F. [2014]: Relationship between Youth Unemployment and Minimum Real Wage: An Empirical Analysis of the Hungarian Labor Market Using Multivariate Least Squares Regression Analysis. In: Proceedings of FIKUSZ '14 Symposium for Young Researchers, 2014, Óbuda University, Budapest, 285–292. o.
- Vergeer, R. – Kleinknecht, A. [2012]: Do Flexible Labor Markets Indeed Reduce Unemployment? A Robustness Check. *Review of Social Economy*, Vol. 70., No. 4., 451–467. o.
- Wolbers, M. H. J. [2007]: Patterns of Labour Market Entry. A Comparative Perspective on School-to-Work Transitions in 11 European Countries. *Acta Sociologica*, Vol. 50., No. 3., 189–210. o.
- Zribi, T. EL G. – Temmi, H. – Zrelli, N. [2014]: Can Labor Market Flexibility Affect Unemployment? A Panel Data Analysis. *Journal of Human Resources Management and Labor Studies*, Vol. 2., No. 1., 17–40. o.